

УДК 658.26:620.98:330.332.5
JEL Classification L 220, Q 410**Самойленко І.О.***к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
Харків, Україна
E-mail: samoylbox@gmail.com*

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація

На сьогодні в тарифах на електроенергію зберігається перехресне субсидування яке не тільки негативно позначається на конкурентоспроможності промислових споживачів, а й послаблює стимулювання для енергозбереження. Промислові споживачі, коштом яких проводиться субсидування, перекладають свої витрати на собівартість виробленої продукції, що, відповідно, опосередковано впливає на рівень інфляції. Вище названі фактори актуалізують потребу у використанні додаткових «важелів», які б стимулювали розвиток енергетичного ринку загалом і кожного учасника ринку електроенергії зокрема.

Під час реалізації завдань дослідження використовувались такі методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція (під час проведення теоретичних узагальнень та формулювання висновків); системний підхід (при розкритті принципів та інструментарію тарифного регулювання та регуляторного порівняльного аналізу).

В роботі розглянуто підходи до тарифного регулювання енергетичних компаній. Обґрунтовано необхідність переходу до моделі RAB-регулювання, що полягає в установленні більш ефективної структури та поетапному приведенні тарифів у відповідність до реальних витрат енергокомпаній. Доведено необхідність упровадження регуляторного порівняльного аналізу, як заходу який дає змогу визначити еталонний рівень ефективності енергокомпанії за такими ключовими аспектами, як операційна й інвестиційна діяльність, і за такими факторами, як надійність, витрати та втрати.

Визначено, що споживачі повинні мати змогу спостерігати за процесом прийняття секторальних рішень. Результатом спільних дій є струнка система процедур прийняття рішень, далекоглядність і передбачуваність регуляторних рішень. У зв'язку з цим свого подальшого наукового дослідження потребують такі питання як: стимулювальне регулювання на основі бенчмаркінгу, регулювання «за фактом», підходи до регулювання мережесевих тарифів, регулювання за методом розподілу прибутку і збитків тощо.

Ключові слова: енергетичний ринок, тарифне регулювання, стимулювання, енергокомпанія, споживач, порівняльний аналіз.

Вступ. На сьогодні в тарифах на електроенергію зберігається перехресне субсидування, коли завищені тарифи для промислових споживачів та юридичних осіб використовуються для перехресного субсидування тарифів для домогосподарств. Промислові споживачі, коштом яких проводиться субсидування, установлене у вигляді доплати в тарифі, перекладають свої витрати на собівартість виробленої продукції, що, відповідно, опосередковано впливає на рівень інфляції. Компанії, що постачають електроенергію, зі свого боку, відчувають тиск інфляції й одночасного падіння платоспроможності споживачів. Перехресне субсидування домогосподарств (яке використовує 30% електроенергії країни) не тільки негативно позначається на конкурентоспроможності промислових споживачів, а й послаблює стимулювання для енергозбереження. Окрім того, воно не забезпечує соціальної справедливості, оскільки фактично розмір субсидії прямо пропорційний до споживання електроенергії. За таких

умов будь-яке збільшення тарифів, за відсутності прозорого обґрунтування, постійно стає приводом для критики влади; викликає протестні настрої в суспільстві, особливо в тих його прошарках, яка належить до категорії малозабезпечених і соціально незахищених груп населення; призводить до макроекономічної нестабільності й створює ризики для сталої роботи енергетичного сектора.

Вище названі фактори актуалізують потребу у використанні додаткових «важелів» (інструментів), які б стимулювали розвиток енергетичного ринку загалом і кожного учасника ринку електроенергії зокрема, особливо енергопостачальні компанії. Одним із таких «важелів» є стимулювальний метод тарифного регулювання на підставі RAB-регулювання, що полягає в установленні більш ефективної структури та поетапному приведенні тарифів у відповідність до реальних витрат енергокомпаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки інтерес до дослідження проблеми розвитку енергетичного ринку України в економічній науці посилюється, що зумовлено проведенням серйозних реформ у галузі шляхом ефективного використання енергоресурсів, створення необхідних умов для лібералізації енергоринків; підвищення галузевої конкуренції, а також недискримінаційного ціноутворення.

З загостренням енергетичних загроз як на національному, так і глобальному рівнях, які пов'язані зі збройними конфліктами, нестабільною ринковою кон'юнктурою та переведенням вирішення ключових питань співробітництва у цій сфері у політичну площину, Україна опинилася в ситуації, коли без формування комплексного підходу до вирішення проблемних питань реформування національної енергетики не буде успішним [1].

Аналіз наукових робіт у сфері реформування національної енергетики [1-5] дав змогу сформулювати нагальні проблеми енергетичного ринку України:

– надто сильна урегульованість та перехресне субсидіювання, що заважає Україні здійснити реформу енергетичного ринку відповідно до вимог Енергетичного Співтовариства;

– діюча модель електроенергетичного ринку є застарілою, адже це система з концепцією єдиного покупця та оптового постачальника (така модель ринку зменшує ліквідність, не забезпечуючи правильних цінових сигналів);

– відсутність інвестицій: залученню нових інвестицій перешкоджає існування монопольного права;

– ринкова ціна визначається у обмеженому сегменті, ринкова конкуренція обмежена.

На думку вчених Національного інституту стратегічних досліджень А. Щевцова, М. Земляного, В. Вербинського, головною причиною що заважає ефективному функціонуванню енергетичної галузі є недосконала система державного управління та регулювання галузі і «відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій, недосконалість нормативно-законодавчого регулювання» [5, с. 82].

Незважаючи на зростаючий інтерес науковців до проблеми розвитку енергетичного ринку, теоретичне дослідження питань пов'язаних із розвитком енергетичного ринку в контексті системи стимулювального тарифоутворення не набуло достатнього розвитку.

Мета статті полягає у поглибленні науково-методологічних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку енергетичного ринку України шляхом застосування інноваційних методик тарифного регулювання та упровадження регуляторного порівняльного аналізу як заходу який дає змогу визначити еталонний рівень ефективності енергокомпанії.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі наукові завдання:

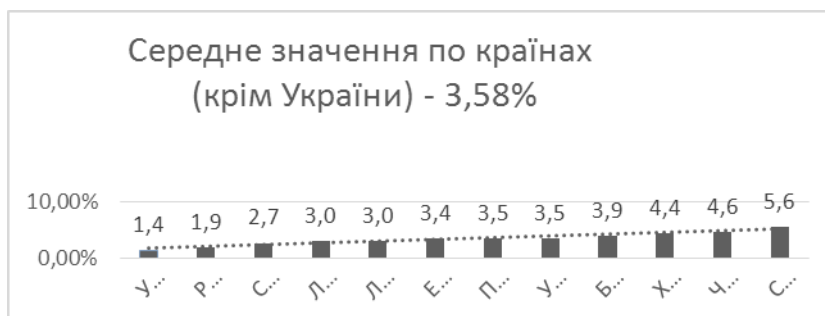
– дослідити підходи до системи тарифного регулювання, як чинника який сприяє регулювальному органу здійснити правильний вибір методу координації з урахуванням поставлених цілей регулювання та їхньої пріоритетності;

– визначити механізми стимулювального характеру, що сприяють ефективному функціонуванню RAB-регулювання, за допомогою якого забезпечується прибутковість енергетичного сектору в довгостроковій перспективі;

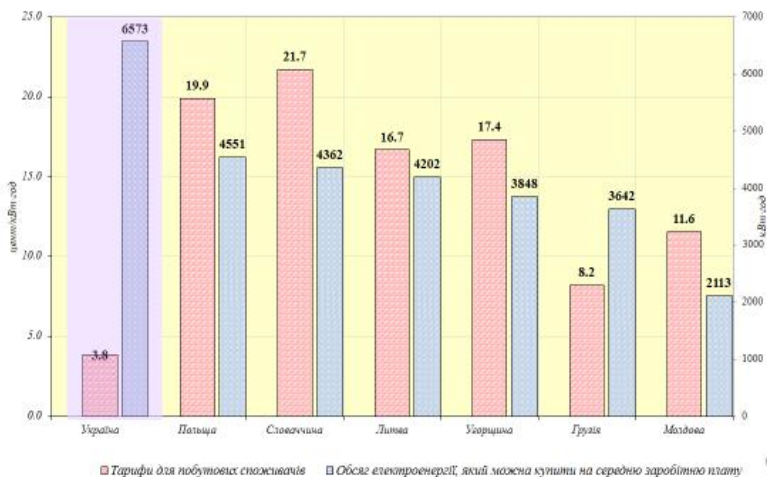
– запропонувати рекомендації щодо розвитку енергетичного ринку України шляхом упровадження регуляторного порівняльного аналізу як заходу який дає змогу визначити еталонний рівень ефективності енергокомпанії.

Методологія дослідження. Під час реалізації завдань дослідження використовувались такі методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція (під час проведення теоретичних узагальнень та формулювання висновків); системний підхід (при розкритті принципів та інструментарію тарифного регулювання та регуляторного порівняльного аналізу).

Результати. В Україні тариф на електроенергію майже вичерпав потенціал свого зростання. За падіння купівельної спроможності в складних економічних умовах споживачі дедалі гостріше реагують на будь-яке підвищення тарифів. Останні чинять важливий соціально-економічний вплив, опосередковано позначаючись на якості життя й добробуті населення. Вони визначають, яка частина доходу (рис.1,2) домашнього господарства витратиться на електроенергію (диктують споживчу поведінку), і мають хвильовий ефект на всю економіку. Ще у 2015 р. відбулося масштабне адміністративне підвищення цін у житлово-комунальній сфері. Ціни (тарифи) на житло, воду, електроенергію (табл.1), газ та інші види палива зросли у 2 рази, що зумовлено суттєвим підвищенням тарифів на природний газ – у 3,7 рази, гарячу воду, опалення – в 1,8 рази, електроенергію – в 1,7 рази, водопостачання – на 23,0 %, каналізацію – на 22,5%. В наслідок чого у структурі сукупних витрат оплата житла, комунальних продуктів та послуг (з урахуванням суми безготівкових пільг та субсидій) у 2016 році становила 15 % або 840 грн у місяць, що в 1,7 рази більше, ніж у 2015 р. У міських домогосподарствах частка цих витрат складала 16 % (912 грн), у сільських – 13 % (692 грн), що відповідно в 1,6 та в 2 рази більше.

Рис. 1. Частка витрат домогосподарств країн Центрально-Східної Європи та України на електроенергію, % від сукупних витрат [Eurostat]

Рис. 2. Тарифи на електроенергію для домогосподарств у країнах Європи та СНД у 2014 році, центів/кВт•год (з урахуванням податків та зборів) [6]

Таблиця 1. Структура підвищення тарифів на електроенергію 2015-2017рр.

Споживання до	1.04.2015	з 1.04.2015		1.09.2015		1.03.2016		1.09.2016		1.03.2017	
До 100 кВт-год.	0,308	0,366	+ 19%	0,456	+ 25 %	0,57	+ 25%	0,714	+ 25%	0,90	+ 26%
100-600 кВт-год.	0,419	0,63	+ 50%	0,789	+ 29 %	0,99	+ 25%	1,29	+ 30%	1,68	+ 30%
Понад 600 кВт-год.	1,34	1,407	+ 5 %	1,479	+ 5%	1,56	+ 5 %	1,638	+ 5%	1,68	+ 3%

Джерело [6]

Як свідчать дані табл. 2, **середньостатистична** українська родина витрачає близько половини свого бюджету на продукти харчування (такий тренд свідчить про те, що **Україна – неможлива держава**). Наприклад, в Японії частка грошових витрат домогосподарств витрачених на продукти харчування становила 25%, але останнім часом вона зростає і це викликає занепокоєння спільноти бо свідчить про погіршення рівня життя населення. Друге місце у структурі споживчих видатків українських домогосподарств посідають видатки на оплату житлово-комунальних послуг (житло, електроенергія, вода, газ та інші види палива), що у сукупності складає близько 9,5%. Для порівняння, у країнах ЄС цей показник в середньому становить 6,91% [7]. В той же час слід зазначити, що домогосподарства сплачують лише 21% від собівартості електроенергії.

Вийти з кризового стану та стабілізувати ситуацію в електроенергетичному секторі України можливо за умови переходу на нову модель тарифоутворення на послуги енергокомпаній, – стимульовальне тарифоутворення (RAB-регулювання). Якщо традиційна модель «витрати плюс» описується формулою *Собівартість + Прибуток* (відсоток від собівартості) = *Ціна послуги*, то новий метод передбачає інше трактування: *Ціна – Прибуток* (вимоги до рівня доходності капіталу) = *Собівартість* (виробництво за цільовою собівартістю). Стимульовальне тарифоутворення спрямоване на ефективне

регулювання мережевих компаній і недопущення встановлення останніми надміру високих тарифів, а також на створення у них стимулів до зниження витрат за збереження прийнятної якості мережевих послуг.

Таблиця 2. Структура сукупних витрат домогосподарств України (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя)

Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	2010	2011	2012	2013	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹
	3073,3	3458,0	3592,1	3820,3	4048,9	4952,0	5720,4
Структура сукупних витрат домогосподарств	Відсотків						
Споживчі сукупні витрати	89,9	90,1	90,8	90,2	91,6	92,9	93,2
продукти харчування та безалкогольні напої	51,6	51,3	50,1	50,1	51,9	53,1	49,8
алкогольні напої, тютюнові вироби	3,4	3,4	3,5	3,5	3,4	3,3	2,9
непродовольчі товари та послуги	34,9	35,4	37,2	36,6	36,3	36,5	40,5
в тому числі							
одяг і взуття	6,0	5,7	6,1	5,9	6,0	5,7	5,6
житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	9,2	9,6	9,9	9,5	9,4	11,7	16,0
предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	2,3	2,2	2,3	2,3	2,3	2,0	1,7
охорона здоров'я	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,7	4,2
транспорт	3,7	4,0	4,3	4,3	4,3	3,7	3,6
зв'язок	2,7	2,6	2,8	2,8	2,8	2,4	2,3
відпочинок і культура	1,8	1,9	2,0	2,1	1,8	1,5	1,4
освіта	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1	1,0
ресторани та готелі	2,4	2,5	2,5	2,5	2,3	2,0	2,2
різні товари і послуги	2,3	2,4	2,6	2,6	2,7	2,7	2,5
Неспоживчі сукупні витрати	10,1	9,9	9,2	9,8	8,4	7,1	6,8
<i>Довідково: оплата житла, комунальних продуктів та послуг</i>	7,6	8,0	8,3	8,0	8,1	10,2	14,7

¹ Без урахування частини зони проведення антитерористичної операції.

*Джерело[8]

Процес традиційного й стимулювального тарифоутворення на послуги енергокомпаній більш докладно розглянуто в табл. 3.

Ефективне функціонування RAB-регулювання потребує, однак, забезпечення гарантій повернення позик у майбутньому, що вимагає стабільної та прозорої системи регулювання, яка забезпечує прибутковість енергетичного сектора в довгостроковій перспективі. Одним із інструментів досягнення вищезазначеної мети є формування механізмів зобов'язального й стимулювального характеру. Основними стимулювальними механізмами, перелік яких згодом має бути розширений, є такі:

1) уніфікація тарифного регулювання – прийняття довгострокових (не менш ніж на 5 років) тарифних рішень із наданням гарантій щодо їхньої незмінності;

2) уведення «регуляторного договору»: усі витрати понад узгоджений тариф мають лягати на власників енергокомпаній, а не на споживачів, а це потребує введення

механізму «регуляторного договору», який покликаний забезпечити довгостроковий баланс між інтересами споживачів та інвесторів і передбачає можливість апелювання в разі виникнення розбіжностей між учасниками процесу;

3) оцінювання ефективності діяльності енергокомпанії на підставі методу порівняльного аналізу. Під ефективністю мається на увазі співвідношення корисного результату (кількості обслуговуваних споживачів, обсягу поставленої електроенергії, максимального обсягу споживаної потужності споживачами) і виробничих витрат.

Таблиця 3. Моделі тарифного регулювання (складено за джерелами [9,10,11])

Суть підходу	Принцип регулювання	Особливості підходу	Примітки
Традиційний підхід до тарифного регулювання (чинний в Україні)			
<p>Передбачає встановлення тарифів мережевих компаній на підставі економічно обгрунтованих витрат («витрати плюс» або регулювання за допомогою ставки прибутковості, cost-plus regulation, rate-of-return regulation). Обов'язок такої системи – запобігання цінній дискримінації окремих споживачів і перехресне тарифне субсидування. Завданням регулювального органу є недопущення включення до тарифу витрат, не пов'язаних із обслуговуванням споживачів. Водночас потрібно брати до уваги необхідний рівень витрат із забезпеченню надійної роботи обладнання</p>	<p><i>Собівартість + Прибуток (відсоток собівартості) = Ціна послуг</i> Регулятор відшкодовує мережевій компанії всі понесені нею витрати, що пов'язані з розвитком і обслуговуванням електричних мереж, зокрема виплату обгрунтованого доходу на вкладений капітал. Чинна система тарифного регулювання побудована так, що у виробників і власників енергетичної інфраструктури немає стимулів до скорочення операційних витрат і модернізації генерувального та мережевого устаткування</p>	<p><i>Переваги:</i> – забезпечує зниження фінансових ризиків регулювальних компаній; – забезпечує мінімізацію вартості капіталу для регулювальної компанії; – забезпечує виключення ситуацій щодо отримання регулювальною компанією надмірного прибутку. – у регулювальної компанії відсутні стимули до мінімізації вартості своїх послуг і підвищення ефективності діяльності. <i>Недоліки:</i> – відсутня зацікавленість регулювальної компанії в надмірному збільшенні своєї тарифної бази, тобто в надлишкових інвестиціях у свої капітальні активи, оскільки норма прибутку часто перевищує вартість залученого компанією капіталу; – відсутні стимули до підвищення якості послуг, оскільки регулювальна компанія переважно орієнтована на вимоги регулювального органу, а не на споживачів; – значна частина інвестиційних ризиків перекладається з регулювальної компанії на її споживачів</p>	<p>Традиційне регулювання застосовується в США, Бельгії, Швейцарії. У США капітальні витрати мережевих компаній після того, як вони зроблені, але ще не включені в тарифну базу, проходять перевірку на предмет обгрунтованості розміру (prudence test) і корисності для енергосистеми (used and useful test). Крім того, необхідність мережевих витрат перевіряється під час мережевого планування, яке зазвичай проводиться відкрито, із залученням широкого кола зацікавлених осіб (включаючи користувачів послуг з передавання електроенергії)</p>
Стимулювальний підхід (регулювання тарифів методом прибутковості інвестованого капіталу)			
<p>Спрямований на ефективне регулювання мережевих компаній і недопущення встановлення ними надміру високих тарифів, а також на</p>	<p><i>Ціна – Прибуток (вимоги до рівня дохідності капіталу) = Собівартість (виробництво за цільовою собівартістю).</i> Передбачено</p>	<p><i>Переваги:</i> – стимулюють скорочення експлуатаційних затрат і витрат на ремонт; – скорочують витрати на участь у процесі регулювання;</p>	<p>Стимулювальне регулювання дає змогу частково вирішити проблему асиметричності інформації. Маючи економічні стимули до</p>

<p>створення стимулів до зниження витрат і підвищення якості надаваних послуг. Основою підходу є довгострокове регулювання тарифів. У межах стимулювального регулювання застосовуються три основні підходи до регулювання тарифів: – метод на підставі встановлення граничної суми виручки; – метод за еталонними показниками; – метод розподілу прибутку і збитків. Регулятор встановлює на період 3–5 років формулу зміни тарифу (доходу) регулювальної компанії</p>	<p>встановлення величини необхідного доходу залежно від досягнення встановлених показників надійності електропостачання та якості надаваних послуг, а також мотивування до зниження затрат. Акцент насамперед робиться на зниженні тарифів (цін), меншою мірою – на регламентуванні окремих статей витрат. Використовуються механізми поділу отриманого економічного ефекту між регулювальною компанією та її споживачами. Надається можливість отримувати додатковий прибуток на вкладений капітал</p>	<p>– дають змогу моделювати конкурентний «тиск» на регулювальні компанії, що працюють в умовах монополії; – дають змогу забезпечити більшу винагороду компанії за більш ефективну роботу. – скорочують ризики. <u>Недоліки:</u> – максимізація прибутку шляхом надмірного скорочення витрат може призвести до погіршення стану виробничого обладнання; – необхідний відповідний контроль з боку регулювального органу; – якщо цільові показники ефективності були задані неправильно, економічні вигоди можуть несправедливим чином розподілятися між компанією і споживачами – виграш однієї сторони означатиме програш іншої і навпаки; – чим більше цільові показники ефективності визначаються на підставі зовнішніх даних (даних інших компаній), тим більшому ризику неповного відшкодування витрат піддається регулювальна компанія</p>	<p>скорочення витрат, компанія в період між переглядами тарифів використовує приховані резерви для скорочення витрат, наближаючи таким чином свої затрати до оптимальних. Економія від зниження витрат за збереження якісних показників і виконання виробничих та інвестиційних програм розглядається як законний прибуток компанії. Усі затрати понад узгоджений тариф лягають на енергокомпанію. Не існує ідеальних методів економічного регулювання: кожен метод має сильні та слабкі сторони. Зважаючи на це, завданням регулювального органу є правильний вибір методу координації з урахуванням поставлених цілей регулювання та їхньої пріоритетності</p>
--	---	---	--

Основна складність тарифного регулювання полягає в тому, що регулятор не володіє точною інформацією про об'єктивно необхідний рівень витрат енергокомпанії. Із огляду на це доступ до інформації щодо витрат енергокомпанії завжди асиметричний, оскільки саме компанія зазвичай якнайкраще знає свій оптимальний рівень витрат. Крім того, інформація щодо витрат завжди неповна, тому що навіть сама енергокомпанія в умовах відсутності конкуренції не знає власного потенціалу для скорочення витрат. Унаслідок указаних обставин упровадження регуляторного порівняльного аналізу видається єдиною можливим виходом. Ідеться про те, що порівняльний аналіз дає змогу визначити еталонний рівень ефективності за такими ключовими аспектами, як операційна й інвестиційна діяльність, і за такими факторами, як надійність, витрати та втрати.

До цього ж він уможливує виявлення та зниження невинуватої жодним зовнішнім фактором варіативності тарифів у регіонах, а також створює умови для квазіконкуренції в такій монополізованій галузі, як електроенергетика. Аналіз наявних методів ефективності діяльності мережевих компаній подано в табл. 4. До того ж

механізми стимулювального регулювання дуже поширені в Європі. Ця схема працює за таким принципом: ліцензіати захищають перед регулятором собівартість послуг та інвестиційні програми, зважаючи на прогнози зростання вартості енергоносіїв і коливань курсу. Протягом трьох років після затвердження показників регулятор не втручається в роботу підприємств, не контролює їх і не змінює тариф. Таким чином, в установленому діапазоні в підприємства з'являється стимул скорочувати витрати та нарощувати обсяг дохідної частини.

Таблиця 4. Використання методів оцінювання ефективності діяльності мережевих компаній (складено за 11,12,13)

Підхід	Принципи методу	Примітки
Параметричні методи		
Стохастичний граничний аналіз (SFA)	– Базується на економетричному аналізі; – належить до параметричних методів бенчмаркінгу; – вимагає визначення функціональної форми виробничої функції компанії (або функції витрат, прибутку, доходів)	Метод SFA складний і вимагає великої вибірки даних, щоб результати аналізу були статистично достовірними. Метод використовується для регулювання мережевих компаній у Німеччині (разом з методом DEA) і Великобританії
Метод найменших квадратів (OLS)	Дає змогу оцінити середню функцію виробництва або середню функцію витрат для групи (вибірки) подібних компаній. Дає змогу оцінити статистичну значущість і вплив включених у модель факторів на величину функції витрат	Відповідно до цілей компанії може використовуватися для прийняття рішень про перерозподіл факторів виробництва, зміну середовища функціонування тощо
Метод скорингованих найменших квадратів (COLS)	Є методом регресійного аналізу й оцінює функції виробництва або витрат за допомогою методу найменших квадратів (OLS), але коригує регресійну лінію шляхом вирахування найбільших негативних залишків (для функції витрат) – урухомлює регресійну лінію до найбільш ефективного результату	Метод вимірює ефективність компаній щодо лінії, яка проходить через найбільший негативний результат (найбільш ефективна компанія). Використання цього методу потребує специфікації типу виробничої функції або функції витрат, а також великого обсягу даних для створення достовірного регресійного відношення
Непараметричні методи		
Аналіз середовища функціонування – Data Envelopment Analysis - (DEA)	Дає змогу включити в аналіз велику кількість ресурсів і результатів та уникнути розрахунку єдиного показника їхнього використання. Він не вимагає опису виробничої функції та функції витрат, дає змогу проводити аналіз ефективності у випадках, коли складно формально встановити взаємозв'язок між ресурсами і результатами функціонування виробничої системи	Дає змогу оцінити внесок кожного ресурсу в сукупну ефективність компанії й оцінити рівень неефективності використання того чи іншого ресурсу. На результати DEA-аналізу можуть вплинути випадкові помилки, похибки у вимірюваннях, результати аналізу залежать від вибірки ресурсів і результатів. У методі використовують математичне програмування
Індекс сукупної факторної продуктивності (TFP)	Метод дає змогу оцінити результати діяльності регулювальної компанії, отримані з використанням певної кількості виробничих факторів	Індекс є найбільш застосовуваним інструментом для визначення змін економічних величин в часі. Широко відомі різні індекси інфляції (індекс роздрібних цін), фінансові індекси (індекс Доу-Джонса) тощо

Перехід до моделі RAB-регулювання, що базується на роботі механізму, який функціонує на підставі співвідношення якості надаваних послуг та отримання додаткових доходів, є дієвим важелем у застосуванні інноваційних методик тарифного регулювання енергокомпаній. Із уведенням RAB-регулювання поліпшується якість послуги, підвищується надійність енергопостачання, зміцнюється безпека енергетичної

інфраструктури та з'являються гарантії інфраструктурного забезпечення необхідних обсягів послуг за утримання тарифу на прийнятному рівні. Разом з тим, незважаючи на прийнятий у 2013 році нормативний пакет документації щодо впровадження з 1 січня 2014 року стимулювального тарифоутворення (РАВ-регулювання), перехід на прогресивнішу економічну модель фактично не відбувся, оскільки НКРЕКП встановила нульову ставку прибутковості. Тим часом РАВ-регулювання підвищило б інвестиційну привабливість галузі і знизило б рівень неплатежів в енергетиці. Також стимулювальне тарифоутворення дозволило б енергетичній компанії самостійно визначати вектор витрат і залучати зовнішні інвестиції на модернізацію електричних мереж і впровадження Smart Grid і Smart Metering.

Висновки і перспективи.

1. Визначено, що у чинній моделі регулювання галузі відсутні механізми стимулювання енергокомпаній до оптимізування інвестиційної діяльності. Наявна традиційна тарифна політика «витрати плюс» у сфері передавання та постачання електричної енергії неефективна, оскільки не створює стимулів для зниження операційних затрат і втрат енергокомпаній, не формує інвестиційної привабливості галузі, не стимулює розвиток економіки та соціальної сфери. Доведено, що оптимальне співвідношення між тарифами на енергію та рівнем доходу є одним із основних показників грамотного регулювання в енергосекторі. Обґрунтована тарифна політика передбачає доступність електроенергії всім верствам населення і водночас забезпечує виробникам стійке існування, приваблює інвестиції в енергетичний сектор і є гарантом для населення.

2. Доведено необхідність упровадження регуляторного порівняльного аналізу як заходу який дає змогу визначити еталонний рівень ефективності енергокомпанії за такими ключовими аспектами, як операційна й інвестиційна діяльність, і за такими факторами, як надійність, витрати та втрати, а також створює умови для квазіконкуренції в такій монополізованій галузі, як електроенергетика.

Правильне функціонування енергетичного ринку передбачає, що споживачі повинні отримувати інформацію про постачальників електроенергії, а також мати змогу спостерігати за процесом прийняття секторальних рішень. Результатом спільних дій є струнка система процедур прийняття рішень, далекоглядність і передбачуваність регуляторних рішень. У зв'язку з цим свого подальшого наукового дослідження потребують такі питання як: стимулювальне регулювання на основі бенчмаркінгу, регулювання «за фактом», підходи до регулювання мережевих тарифів, регулювання за методом розподілу прибутку і збитків тощо.

Список використаних джерел

1. Реформа енергетики: Оцінка основних ініціатив. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_er.pdf (дата звернення 22.12.2017)
2. Будниченко Ю. Реформування тарифної політики України на шляху вступу до Енергетичного співтовариства Європи. *Економіка України*. 2010. № 5. С. 84-95.
3. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь. URL: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2013/06/N_dop_Ostashko14.pdf (дата звернення 13.10.2017)
4. Рогов В.Ю. Институциональные аспекты энергосберегающих инвестиций и тарифообразования в жилищно-коммунальном хозяйстве. *Известия ИГЭА*. 2014. № 4 (96). С. 80-90.
5. Щевцов А., Земляний М., Вербинський В. Основні питання політики розвитку електроенергетичної галузі України. Аналітична доповідь. Дніпропетровськ, 2011. 89 с.
6. Структура тарифів на електроенергію для населення. URL: <http://www.nerc.gov.ua/?id=15338> (дата звернення 03.02.2018)
7. Яхно Т.П. Особливості формування споживчих видатків в умовах трансформаційної

економіки. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2014. № 2 (18). С. 45–53.

8. Публікація документів Державної Служби Статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2010_u.htm (дата звернення 03.02.2018)

9. In Hungary, Customers Rate Their Electricity Distribution, G. Rekettye, T. Tersztyanzky, *Transmission & Distribution*, July, 2002. Vol. 54, No. 7

10. Methods and Procedures Requirements for Monitoring and Improvement of Supply Quality in Hungary, Tibor Tersztyánszky, *Quality and Security of Electric Power Delivery Systems*, CIGRÉ/IEEE PES International Symposium, Paper No. 311, October 2003. URL: <http://www.mekh.hu/gcpdocs/200312/pid20658tt.pdf> (дата звернення 29.12.2017).

11. Комитет по тарифам и ценообразованию ЭРРА: Оценка эффективности Энергораспределительных компаний. Тематический доклад 2004. URL: <http://www.erranet.org/> (дата звернення 29.12.2017)

12. Council of European Energy Regulators Working Group on Quality of Electricity Supply September 2003 Second Benchmarking Report on Quality of Electricity Supply. URL: https://www.autorita.energia.it/allegati/pubblicazioni/volume_cceer2.pdf (дата звернення 18.09.2017)

13. Cost Benchmarking in Energy Regulation in European Countries. URL: http://www.wik.org/fileadmin/Studien/2011/Cost_benchmarking_in_energy_regulation_in_European_countries.pdf (дата звернення 20.10.2017)

*Дата надходження статті до редакції : 12.03.2018
Рецензування 11.04.2018 Прийняття в друк: 24.05.2018*

Samoylenko I.O.

PhD (in Economics), Associate Professor

Department of Management and Administration,

*O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
Kharkiv, Ukraine*

E-mail: samoylbox@gmail.com

MODERN INNOVATION-INVESTMENT MECHANISMS OF THE UKRAINIAN ENERGY MARKET DEVELOPMENT

Abstract

Today cross-subsidization is maintained for electricity tariffs and negatively affects the competitiveness of industrial consumers as well as weakens incentives for energy saving. Industrial consumers that spend money on subsidies just add these expenditures to their cost of production, which, in turn, indirectly effects the inflation level. The above-mentioned factors actualize the need for additional "levers" that would stimulate the development of both the energy market in general and each participant of the electricity market in particular.

During the research tasks fulfillment the following methods were used: analysis and synthesis, induction and deduction (for theoretical generalizations and formulation of conclusions); system approach (for the disclosure of principles and tools of tariff regulation and regulatory comparative analysis).

The approaches to energy companies tariff regulation are considered in the paper. The necessity of transition to the RAB-regulation model is substantiated, which is to establish a more efficient structure and gradually bring tariffs in line with the real costs of power companies. The necessity of introducing regulatory comparative analysis as a measure that allows to determine the reference level of energy company efficiency on such key aspects as operational and investment activity, and on such factors as reliability, costs and losses, is proved.

It has been determined that consumers should be able to observe the process of sectoral decisions making. The result of joint actions is a slim system of decision-making procedures, foresight and predictability of regulatory decisions. In this regard, for further research need such issues as: incentive regulation based on benchmarking, regulation "on the fact", approaches to regulation of network tariffs, regulation by the method of profits and losses distribution, etc.

Keywords: *energy market, tariff regulation, stimulation, energy company, consumer, comparative analysis.*

References

1. Reforma enerhyetyky: Ocinka osnovnyh iniciatyv [Reform of power: Assessment of the main initiatives]. Retrieved from http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_er.pdf
2. Budnychenko, Ju. (2010). Reformuvannja taryfnoi' polityky Ukrai'ny na shljahu vstupu do Enerhyetchnogo spivtovarystva Jevropy.cc [Reforming of tariff policy of Ukraine on the way of the accession to Power community of Europe]. *Ekonomika Ukrai'ny*, 5, 84-95.
3. Ocinka vplyvu Ugody pro asociaciju/ZVT mizh Ukrai'noju ta JeS na ekonomiku Ukrai'ny: naukova dopovid' [Assessment of influence of the Agreement on the association / FTA between Ukraine and the EU on economy of Ukraine: scientific report]. Retrieved from http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2013/06/N_dop_Ostashko14.pdf
4. Rogov, V.Ju. (2014). Instytucional'nye aspekty jenergo sberegajushhijh investicij i tarifobrazovanija v zhilishhno-kommunal'nom hozjajstve [Institutional aspects of the power preserving investments and tariff setting in housing and communal services]. *Izvestija IGJeA*, 4 (96), 80-90.
5. Shhevcov, A., Zemljanyj, M., & Verbyns'kyj, V. (2011). *Osnovni pytannja polityky rozvytku elektroenerhyetchnoi' galuzi Ukrai'ny. Analitychna dopovid'* [Main policy issues of development of electrical power branch of Ukraine. Analytical report]. Dnipropetrovs'k.
6. Struktura taryfiv na elektroenergiju dlja naselennja [Structure of electricity rates for the population]. Retrieved from <http://www.nerc.gov.ua/?id=15338>
7. Jahno, T.P. (2014). Osoblyvosti formuvannja spozhyvchyh vydatkiv v umovah transformacijnoi' ekonomiky [Features of formation of consumer expenses in the conditions of transformational economy]. *Naukovyj visnyk ChDIEU*, 2 (18), 45-53.
8. Publikacija dokumentiv Derzhavnoi' Sluzhby Statystyky Ukrai'ny [Publication of documents of Public service of statistics of Ukraine. Retrieved]. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/strukt2010_u.htm
9. In Hungary, Customers Rate Their Electricity Distribution, G. Rekettye, T. Tersztyanszky, *Transmission & Distribution*, July, 2002. Vol. 54, No. 7
10. Methods and Procedures Requirements for Monitoring and Improvement of Supply Quality in Hungary, Tibor Tersztyánszky, *Quality and Security of Electric Power Delivery Systems*, CIGRÉ/IEEE PES International Symposium, Paper No. 311, October 2003. Retrieved from <http://www.mekh.hu/gcpdocs/200312/pid20658tt.pdf>
11. Komitet po tarifam i cenobrazovaniju JeRRA: Ocenka jeffektivnosti Jenergoraspreditel'nyh kompanij. Tematicheskij doklad 2004 [Committee on tariffs and pricing of ERRA: Assessment of efficiency of the Power distributive companies. Thematic report of 2004]. Retrieved from <http://www.erranet.org/>
12. Council of European Energy Regulators Working Group on Quality of Electricity Supply September 2003 Second Benchmarking Report on Quality of Electricity Supply. Retrieved from https://www.autorita.energia.it/allegati/pubblicazioni/volume_ceer2.pdf
13. Cost Benchmarking in Energy Regulation in European Countries. Retrieved from http://www.wik.org/fileadmin/Studien/2011/Cost_benchmarking_in_energy_regulation_in_European_countries.pdf

Received: March, 12, 2018

Revision: April 11, 2018 Accepted: May 24, 2018